

Latina pro historiky umění 6. lekce

1./ Slovesná flexe-úvod a terminologie

2./ 1. konjugace – 1. část, indikativ prézentu aktiva i pasiva, indikativ imperfekta aktiva i pasiva, imperativ

Domáci příprava

Cvičení 5

Protivanov (okres Prostějov)- Velký zvon zavěšený ve věži (ze zvonu zničeného požárem) přelil r. 1772 Jan Adam Henckelmann.

a.) Rozved'te zkratky v příslušném pádu, řiďte se pádem substantiva **Leopoldus**:

EXCELL() ET ILLVS() D() D()
LEOPOLDVS·S() R() I() COMES A
DIETTRICHSTEIN IN HONOREM BEATAE / VIRGINIS MARIAE
EX AERE PRIORIS PER INCENDIVM AN:() 1771 RESOLVTAE
PROPRIIS SVMPTIBVS / 5 CENT(ORUM) FIERI FECIT.

b.) Vypiš'te všechna substantiva a adjektiva 1. a 2. deklinace a urč'te mluvnické kategorie:

c) Přelož'te nápis nebo se pokuste porozumět jeho obsahu:

a.) EXCELL(**SISSIMUS**) ET ILLVS(**TRISSIMUS**)
D(**OMINUS**) D(**OMINUS**) LEOPOLDVS·S(**ERENISSIMUS**)
R(**EVERENDISSIMUS**) I(**LLUSTRISSIMUS**) COMES A
DIETTRICHSTEIN IN HONOREM BEATAE / VIRGINIS
MARIAE EX AERE PRIORIS PER INCENDIVM AN:(**NO**)
1771 RESOLVTAE PROPRIIS SVMPTIBVS / 5
CENT(ORUM) FIERI FECIT.

Domácí příprava

Cvičení 5

Protivanov (okres Prostějov)- Velký zvon zavěšený ve věži (ze zvonu zničeného požárem) přelil r. 1772 *Jan Adam Henckelmann*.

a.) Rozved'te zkratky v příslušném pádu, řiďte se pádem substantiva **Leopoldus**:

EXCELL(**SISSIMUS**) ET ILLVS(**TRISSIMUS**) D(**OMINUS**) D(**OMINUS**) LEOPOLDVS·S(**ERENISSIMUS**)
R(**EVERENDISSIMUS**) I(**LLUSTRISSIMUS**) COMES A DIETRICHSTEIN IN HONOREM BEATAE /
VIRGINIS MARIAE EX AERE PRIORIS PER INCENDIVM AN:(**NO**) 1771 RESOLVTAE PROPRIIS
SVMPTIBVS / 5 CENT(**ORUM**) FIERI FECIT.

b.) Vypíšte všechna substantiva a adjektiva 1. a 2. deklinace a určete mluvnické kategorie:

excellissimus, a, um – *nejvznešenější*- superlativ od trojvýchodného adjektiva excelsus, a, um – vznešený

illustrissimus, a, um, - *nejjasnější* – superlativ od dvojvýchodného adjektiva illustris, e- jasný

dominus, ī, m. – *pán* – nom. sg. m.

Leopoldus ī, m. – *Leopold*– nom. sg. m.

serenissimus, a, um – *nejjasnější* - superlativ od trojvýchodného adjektiva serenus, a, um- jasný

reverendissimus, a, um – *nejdůstojnější* superlativ od trojvýchodného adjektiva reverendus, a, um – důstojný

beatus, a, um – trojvýchodné adjektivum -*blažený* – beatae- gen. sg. f.

Maria, ae, f. - *Marie* – Mariae - gen. sg. f.

incendium, iī, n. – *požár*- incendium - ak. sg. n.

annus, ī, m. – *rok* – annō-abl. sg. m.

proprius, a, um – trojvýchodné adjektivum – *vlastní* – propriis-abl. pl. m.

centī, ōrum m. - *centnýř*

Domácí příprava

Cvičení 5

Protivanov (okres Prostějov)- Velký zvon zavěšený ve věži (ze zvonu zničeného požárem) přelil r. 1772 Jan Adam Henckelmann.

c) Přeložte nápis nebo se pokuste porozumět jeho obsahu:

EXCELL(SISSIMUS) ET ILLVS(TRISSIMUS) D(OMINUS) D(OMINUS)
LEOPOLDVS·S(ERENISSIMUS) R(EVERENDISSIMUS)
I(LLUSTRISSIMUS) COMES A DIETTRICHSTEIN IN HONOREM
BEATAE / VIRGINIS MARIAE EX AERE PRIORIS PER INCENDIVM
AN:(NO) 1771 RESOLVTAE PROPRIIS SVMP TIBVS / 5 CENT(ORUM)
FIERI FECIT.

*Nejvznešenější a nejjasnější pán pan Leopold nejjasnější,
nejdůstojnější a nejvznešenější kníže z Ditrichštejna nechal
roku 1771 ulít ke cti Panny Marie z kovu rozlitého při
předchozím požáru. Na vlastní náklady přidal ještě 5
centnýřů.*

Slovesná flexe

Slovesná flexe se nazývá časování (coniugātiō) – **konjugace**. Projevuje se schopností rozlišovat **osobu, číslo, způsob, čas a rod**.

1.) **Osoba** (persōna) – v latině jsou tři (1., 2., 3.) bez zvláštního označení

2.) **Číslo** (numerus) – je v latině dvojí

jednotné (singulāris)	singulár	sg.
množné (plūrālis)	plurál	pl.

3.) **Čas** (tempus) – latina rozlišuje šest časů

a. přítomný (praesēns)	prézens	préz.	laudō	<i>chválím</i>
b. souminulý (imperfectum)	imperfektum	impf.	laudābam	<i>chválil jsem</i>
c. minulý (perfectum)	perfektum	perf.	laudāvī	<i>pochválil jsem</i>
d. předminulý (plūsquamperfectum)	plusquamperfektum	pqupf.	laudāveram	<i>dříve jsem pochválil</i>
e. budoucí první (futūrum primum)	futurum první	fut. I.	laudābō	<i>budu chválit</i>
f. budoucí druhý (futūrum exāctum)	futurum druhé	fut. II.	laudāverō	<i>až pochválím</i>

Slovesná flexe

4.) **Způsob** (modus) – je v latině trojí

a. oznamovací (indicātīvus)	indikativ	ind.	laudō	<i>chválím</i>
b. rozkazovací (imperātīvus)	imperativ	imp.	laudā	<i>chval!</i>
c. spojovací (coniūctīvus)	konjunktiv	konj.	laudem	<i>at' chválím</i>

5.) **Rod** (genus) je v latině dvojí

činný (āctīvum)	aktivum akt.	laudō	<i>chválím</i>
trpný (passīvum)	pasivum pas.	laudor	<i>jsem chválen</i>

Latinské sloveso vytváří ještě pět zvláštních tvarů jmenných (nemají tvary pro jednotlivé osoby a mohou mít vlastnosti jmen, některá se tak mohou např. skloňovat)

1. neurčitý způsob (īnfīnītīvus)	infinitiv	inf.	laudāre	<i>chválit</i>
2. přičestí (participium)	participium	part.	laudans	<i>chválíce, chválící</i>
3. gerundivum (gerundīvum)	gerundivum		laudandus, -a, -um	<i>ten, který má být chválen</i>
4. gerundium (gerundium)	gerundium		laudandī	<i>chválení</i>
5. supinum (supīnum)	supinum		laudātum	<i>chválit</i>

Pozn. Od supina se odvozuje **participium perfekta pasiva** (přičestí minulé trpné) laudātus *pochválený*

Slovesná flexe

U sloves (např. ve slovníku) se uvádí a učíme se vždy **všechny čtyři tvary**:

1. os. sg. ind. prez. akt.	laudō	<i>chválím</i>
inf. prez. akt.	laudāre	<i>chválit</i>
1. os. sg. ind. perf. akt.	laudāvī	<i>pochválil jsem</i>
supinum	laudātum	<i>chválit</i>

Pozn. Některá slovesa nevytvářejí všechny čtyři tvary, na místě chybějícího je -. Někdy je na konci řady uveden tvar – ūrus (participium futura aktiva), který nahrazuje chybějící supinum.

Dělení do konjugací: latinské sloveso se dělí do čtyř konjugací podle zakončení kmene na určitý vokál nebo konsonant. Příslušnost ke konjugaci lze poznat podle zakončení prvních dvou tvarů ve slovníku.

Slovesa náležející k 1. konjugaci jsou zakončena na **-ō, -āre** (laudō, laudāre; delineō, delineāre; ornō, ornāre atp.)

Slovesné tvary náležejí do přítomného (první dva tvary -ō, -āre) a dokonavého systému (druhé dva tvary (-āvī, -ātum)). Tvoření slovesných tvarů u 1. konjugace:

1. od kmene přítomného tak, že se oddělí od infinitivu přípona **re** laudā-**re**, orā-**re**

2. od kmene dokonavého odtržením přípony 1. os. ind. perf. akt. **ī** laudāv-**ī**, orāv-**ī**

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Prézens: koncovky aktiva **ō, ās, at, āmus, ātis, ant**

vzor: laudō -*chválím*

1. os. sg. ind. préz. akt.	laud- ō	<i>chválím</i>
2. os. sg. ind. préz. akt.	laud- ās	<i>chválíš</i>
3. os. sg. ind. préz. akt.	laud- at	<i>chválí</i>
1. os. pl. ind. préz. akt.	laud- āmus	<i>chválíme</i>
2. os. pl. ind. préz. akt.	laud- ātis	<i>chválíte</i>
3. os. pl. ind. préz. akt.	laud- ant	<i>chválí</i>

Indikativ prézentu je oznamovací způsob přítomného času, který do češtiny obvykle překládáme přítomným časem nedokonavých sloves.

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Prézens: koncovky pasiva **or, āris, ātur, āmur, āmini, antur**

1. os. sg. ind. préz. pas.	laud- or	<i>jsem chválen</i>
2. os. sg. ind. préz. pas.	laud- āris	<i>jsi chválen</i>
3. os. sg. ind. préz. pas.	laud- ātur	<i>je chválen (chválena, chváleno)</i>
1. os. pl. ind. préz. pas.	laud- āmur	<i>jsme chváleni</i>
2. os. pl. ind. préz. pas.	laud- āmini	<i>jste chváleni</i>
3. os. pl. ind. préz. pas.	laud- antur	<i>jsou chváleni (chváleny, chválena)</i>

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Imperfektum: koncovky aktiva **bam, bās, bat, bāmus, bātis, bant**

1. os. sg. ind. impf. akt.	laudā- bam	<i>chválil jsem</i>
2. os. sg. ind. impf. akt.	laudā- bās	<i>chválil jsi</i>
3. os. sg. ind. impf. akt.	laudā- bat	<i>chválil (chválila, chválilo)</i>
1. os. pl. ind. impf. akt.	laudā- bāmus	<i>chválili jsem</i>
2. os. pl. ind. impf. akt.	laudā- bātis	<i>chválili jste</i>
3. os. pl. ind. impf. akt.	laudā- bant	<i>chválili (chválily, chválila)</i>

Indikativ imperfekta je minulý čas, kterým se vyjadřují děje v jejich průběhu nebo děje současné s jiným dějem minulým. Indikativ imperfekta se používá i pro popis a opakované děje v minulosti. Do češtiny se obvykle překládá minulým časem nedokonavých sloves.

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Imperfektum: koncovky pasiva **bar, bāris, bātur, bāmur, bāmini, bantur**

1. os. sg. ind. impf. pas.	lauda- bar	<i>byl jsem chválen</i>
2. os. sg. ind. impf. pas.	lauda- bāris	<i>byl jsi chválen</i>
3. os. sg. ind. impf. pas.	lauda- bātur	<i>byl chválen (byla chválena, bylo chváleno)</i>
1. os. pl. ind. impf. pas.	lauda- bāmur	<i>byli jsme chváleni</i>
2. os. pl. ind. impf. pas.	lauda- bāmini	<i>byli jste chváleni</i>
3. os. pl. ind. impf. pas.	lauda- bantur	<i>byli chváleni (byly chváleny, byla chválena)</i>

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Imperativ I.: je rozkazovací způsob

2. os. sg. imperāt. **laud-ā !** *chval !*

2. os. pl. imperāt. **laud-āte !** *chvalte !*

Slovní zásoba k 1. konjugaci

sublevō, āre, āvī, ātum *podporovat*

laudō, āre, āvī, ātum *chválit, oslavovat*

iuvō, āre, iūvī, iūtum *tešit s akusativem podporovat, pomáhat (magistrum iuvāre pomáhat učiteli)*

stō, āre, stetī, sātūrus *stát, trčet*

cantō, āre, āvī, ātum *zpívat, opěvovat*

sonō, āre, uī, itum *zvučet, znít*

spectō, āre, āvī, ātum *dívat se, zkoumat, směřovat*

applicō, āre, plicāvī, plicātum *připojovat, přidávat*

supplicō, āre, āvī, ātum *pojí se s dativem prosit někoho, modlit se, vzývat*

orō, āre, āvī, ātum *mluvit, prosit, modlit se*

aedificō, āre, āvī, ātum *stavět*

inchoō, āre, āvī, ātum *začínat*

fundō, āre, āvī, ātum *zakládat*

coronō, āre, āvī, ātum *zdobit, korunovat*

aestimō, āre, āvī, ātum *posuzovat, hodnotit*

negō, āre, āvī, ātum *popírat*

ornō, āre, āvī, ātum *zdobit, oslavovat*

delineō, āre, āvī, ātum *nakreslit, namalovat*

1. konjugace - cvičení

Přeložte věty z latiny a určete mluvnické kategorie u substantiv, adjektiv a sloves:

Aurifāber ornamentum splendidum applicat.

Pro překlad skládáme: Aurifāber applicat splendidum ornamentum.

Zlatník připevňuje skvostnou ozdobu.

Slovíčka: aurifāber, brī, m. *zlatník* – nom. sg.

applicat – 3. os. sg. ind. préz. akt. od slovesa applicō, āre, āvī, ātum-*připevňovat*

ornamentum splendidum – ak. sg. od substantiva ornamentum, ī, n. *ozdoba* a neutra

trojvýchodného adjektiva splendidus, a, um *skvostný*

Architectī bibliothēcam magnam aedificābant.

Pro překlad skládáme: Architectī aedificābant magnam bibliothēcam.

Architekti stavěli velkou knihovnu.

Slovíčka: architectus, i, m. *architekt* – nom. pl. m.

bibliothēcam magnam – ak. sg. f. od substantiva bibliothēca, ae, f. *knihovna* a adjektiva

magnus, a, um *velký*

aedificābant – 3. os. pl. ind. impf. akt. – od slovesa aedificō, āre, āvī, ātum *stavět*

1. konjugace - cvičení

Přeložte do latiny:

Krásná socha je chválena.

Stātua pulchra laudātur.

Učitel namaloval velký obraz.

Magister pictūram magnam delineābat.

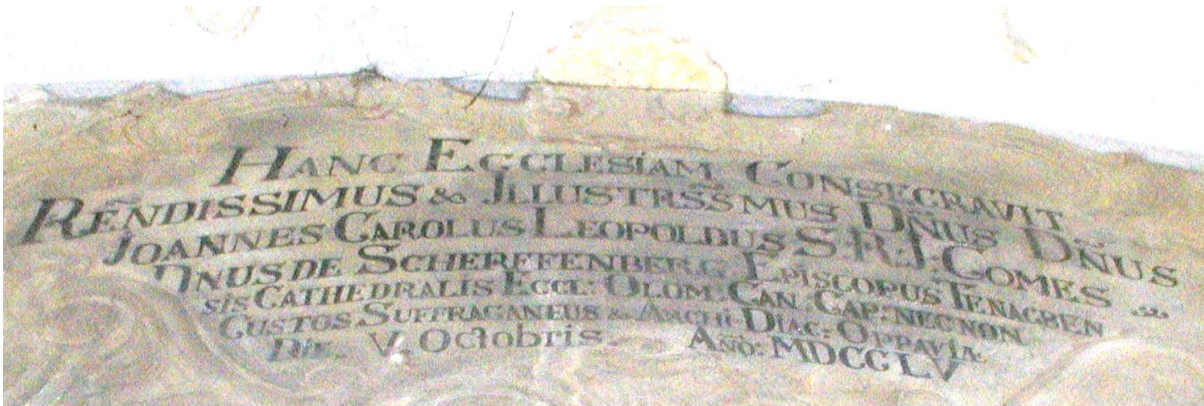
Růžemi zdobíme vysoké sloupy a široké brány kláštera.

Rosīs columnās altās et portās lātās ornāmus.

Domácí příprava

Cvičení 6

Prostějov, kostel sv. Jana Nepomuckého a klášter milosrdných bratří, pod hudební kruchtou nápis, připomínající vysvěcení kostela olomouckým sufragánem J. K. L. Schreffenbergem 5. října 1755

1/ V transkribovaném nápisu rozveďte zkratky:

HANC ECCLESIAM CONSECRAVIT / RE()NDISSIMUS & JLLUSTR()SS()MUS D()NUS D()NUS
JOANNES CAROLUS LEOPOLDUS S() R() I() COMES / D()NUS DE
SCHERFFENBERG EPISCOPUS TENAGBEN/SIS (!) CATHEDRALIS ECCL() OLOM:() CAN()
CAP() NEC NON / CUSTOS SUFFRAGANEUS & ARCHI=DIAC()=OPPAVIAE / DIE V. Octobris A()
)no MDCCLV.

2/ Pokuste se o český překlad

3/ Přeložte do latiny

Biskup Mikuláš zakládá dlouhý a krásný kostel s vysokými sloupy.